

DE WERKERS VAN HET ELFDE UUR VOLGENS PAUL VERHOEVEN

Nederlands grootste filmregisseur Paul Verhoeven (bekend van films als *Turks fruit*, *Soldaat van Oranje*, *Basic Instinct*, *Zwartboek* e.a.) heeft zich intens beziggehouden met het leven van Jezus van Nazareth. In 1986 meldde hij zich aan bij de onderzoeksgroep *Jesus Seminar* in Californië, een groep van theologen en bijbelwetenschappers. Deze onderzoeksgroep richtte zich op de vraag: 'Wat heeft Jezus nu echt gezegd en gedaan? Hij nam actief deel aan de conferenties met de bedoeling ooit een film te maken over de historische Jezus. Hiervan is het echter (nog) niet gekomen. Wel heeft hij op grond van de gevoerde discussies een boek geschreven met als titel *Jezus van Nazaret* (2008). Een onderdeel van het boek gaat over de vraag: 'Wat bedoelde Jezus met het koninkrijk Gods'. Hierbij behandelt Verhoeven vier parabels, waaronder *De werkers in de wijngaard* (Mt. 20:1-16), zie vorige uitgave van dit blad. Verhoeven hervertelt de parabel vanuit zijn optiek als filmregisseur (hier zo veel mogelijk weergegeven in zijn eigen woorden).

Beknopt gaat het verhaal over een landeigenaar die vindt dat het hoog tijd is dat zijn druiven rijp zijn voor de oogst. Hij gaat om 6 uur in de morgen (het begin van de 12-urige werkdag) naar markt waar dagloners staan te wachten op een baantje. Hij huurt er een aantal en spreekt het loon af: één denarius voor de hele dag. Hij vreest dat het werk niet op tijd klaarkomt en gaat om 9 uur, 12 uur en 3 uur in de middag opnieuw naar de markt om nog meer arbeiders te huren. Zelfs nog om 5 uur (één uur voor het einde van de werkdag). Al deze arbeiders belooft hij dat hun betaling 'rechtvaardig' zal zijn. Bij de uitbetaling aan het einde van de dag staat iedereen in de rij: de arbeiders die twaalf uur gewerkt hebben staan voorop, achteraan de werkers van het laatste (elfde) uur, die dus maar één uur hebben gewerkt. De werkers van het eerste uur, die in de verzengende hitte de hele dag in touw zijn geweest, krijgen het afgesproken loon: één denarius. Alles lijkt normaal, maar dat verandert als de arbeiders die pas om 9 uur zijn begonnen worden uitbetaald. De eigenaar had beloofd dat hun betaling 'rechtvaardig' zou zijn. Je zou denken dat die een kwart minder krijgen dan de werkers van het eerste uur, dus $\frac{3}{4}$ denarius. Maar zo gaat het niet, en hier 'breekt' het koninkrijk van God in: zij krijgen *ook* één denarius! En stap voor stap brengt Jezus ons nu dichterbij 'het venster': ook de arbeiders die pas om 12 uur zijn begonnen, krijgen één denarius. Hetzelfde geldt voor degenen die om 3 uur in de middag zijn gestart, ja zelfs de arbeiders die maar één uur hebben gewerkt, krijgen ook één denarius.

Opnieuw gaat alles tegen de verwachting in: bijna alle arbeiders worden in meer of mindere mate beloond voor het werk dat ze *niet* gedaan hebben. Voor Jezus' toehoorders moet het moeilijk zijn geweest dit te aanvaarden. Zij zagen die genereuze beloning als zeer onredelijk. Maar, zo zegt Jezus, in het koninkrijk Gods is het niet 'loon naar werken', daar gaat het er anders aan toe. En daar kun je als gewoon mens behoorlijk de pest over in hebben. Dat gebeurt dan ook. De arbeiders van het eerste uur worden woedend: 'Wij hebben ons van de

vroege ochtend tot de late avond rot gewerkt, de hele dag in de felle zon, en die lui daar, die hebben maar een uurtje gewerkt, en nog wel in de avondluwte. Als die al één denarius krijgen, dan hebben wij recht op minstens twaalf denarii, anders is het niet eerlijk'. Maar de eigenaar antwoordt scherp: 'Beste man, ik behandel je toch niet onrechtvaardig? Je hebt toch ingestemd met het loon van één denarius? Dat betaal ik jullie toch ook? Mag ik soms niet doen met mijn geld wat ik wil? Waarom ben je zo kwaad dat ik edelmoedig ben tegenover die anderen?'

In vergelijking met het oorspronkelijke verhaal draait Verhoeven in zijn navertelling de volgorde in de uitbetaling net andersom. In Matteüs worden de arbeiders van het 'elfde uur', zij die maar één uur gewerkt hebben, als eerste naar voren geroepen. En die krijgen dan meteen als eerste, één denarius. Dan maakt Matteüs een *jumpcut* naar de werkers van het 1ste uur, die, na 12 uur gewerkt te hebben, naar voren stapten en dachten dat ze wel meer zouden krijgen. Dat vers klopt niet: Matteüs heeft verdonkeremaand dat de werkers van het 9de uur, die van het 6de uur en van het 3de uur inmiddels (de *jumpcut*!) ook al zijn betaald, iedereen één denarius. Dus konden de werkers van het 1ste uur op hun vingers natellen dat ze precies evenveel zouden krijgen. Matteüs sjoemelt niet alleen, hij gebruikt ook slechte dramaturgie. Hij geeft de 'clou' van het verhaal onmiddellijk weg, al vanaf het begin van de uitbetaling. Op de manier waarop ik (Verhoeven) de parabel heb verteld wordt die clou pas langzaam duidelijk en wordt het koninkrijk van God aan je onthuld.

In de versie van Matteüs wordt verondersteld dat de eigenaar een buitengewoon onaangename man is, die opzettelijk de mensen die het langst hebben gewerkt laat wachten op hun uitbetaling. Dit is in tegenspraak met het edelmoedige gedrag van de hoofdpersoon (tegenover de arbeiders). Daarom denk ik (Verhoeven) dat mijn volgorde van uitbetalen de oorspronkelijke is en dat Matteüs die heeft veranderd om de parabel dienstbaar te maken aan een uitspraak van Jezus: 'De eersten zullen de laatsten zijn en de laatsten de eersten'.

Als interpretatie van de parabel zegt Verhoeven dat Jezus door de parabel een 'venster' opent dat ons een blik gunt in het Koninkrijk Gods. Jezus vertelt ons dat dit Koninkrijk als *aanstootgevend* zal worden ervaren en dat we er kwaad over zullen worden. Voor Jezus is het Koninkrijk Gods een wereld waarbinnen de dingen op een andere manier gemeten worden. Het zet ons menselijk denken op zijn kop. De parabel doorkruist het alledaagse denken en vormt de kern van het koninkrijk Gods.

Opm. Jumpcut: Springeffect dat men krijgt wanneer een aantal beelden weggesneden worden, zgn. dode tijd; bijv. de tijd tussen het binnenkomen van een kamer en het bereiken van de bestemming aan de andere kant van de kamer. Een deel van de beeldopname kan dan worden weggesneden. Wanneer men dit zorgvuldig doet valt de sprong in het beeld niet op (Televisiemakers, 2017).

Literatuur: Verhoeven, Paul (2008). *Jezus van Nazaret* (De werkers in de wijngaard, pp. 76-78). Amsterdam: Meulenhoff.

Foto: Glas-in-lood-raam Sankt Marien Kirche, Freyburg

SV

In: *Rondom Johannes*, jrg. 9, nr. 7, Kerstmis 2023